

Conversa amb Toni Cumella

Carlos Ferrater i Cecília Obiol

A propòsit de la seva recent exposició *Ceràmica Cumella: Shaping Ideas* a la Architectural Association (Londres) parlem amb Toni Cumella, nét, fill i pare de ceramistes, que dirigeix l'empresa familiar dedicada a la fabricació de ceràmica per a l'arquitectura des de 1880.

A través d'un recorregut per la tradició i la innovació en el món de la ceràmica, Cumella revela els seus orígens així com alguns dels projectes en els quals està treballant en l'actualitat, al costat d'alguns dels més reconeguts arquitectes internacionals. Barrejant tecnologia i manualitat, Cumella reconeix en el seu treball una triple vessant d'artista, artesà i tècnic, on la col·laboració amb els arquitectes s'estableix des de la mateixa concepció del projecte. Sense aspirar a res ni renunciar a res, sense límits establerts ni hipòtesis prèvies, Cumella gaudeix del repte que suposa cada nou encàrrec professional, posant-se a prova en cadascun d'ells.

CO. En més d'una ocasió t'has definit com un romàntic, en el sentit que t'agrada que aquelles relacions que comencen per feina acabin convertint-se en una amistat.

TC. Sí, la feina per mi és una forma de vida. Cada projecte és diferent i això fa que cada dia sigui diferent, i em sento afortunat que sigui així.

CF. Com pots suportar els egos dels arquitectes?

TC. Mirant que m'afectin el mínim possible. Crec que m'han afectat poc i que sé distingir bastant bé el que és la vida quotidiana de, per fer servir una paraula que no m'agrada gens, l'èxit. Per exemple ara, per festes, tinc ganes de marxar a algun lloc on només hi hagi natura. Estic cansat de viatjar d'una manera *culturitzada*: vas a algun lloc i has d'anar a veure arquitectura, a visitar museus... Tinc ganes de tenir el cap en encefalograma pla.

CF. Dificil, eh? Jo ara vaig estar a París per presentar un concurs amb tot de gent, l'alcalde, etc. i quan vam acabar i vaig tenir deu minuts me'n vaig anar corrents al Pompidou...

TC. És que no som de pedra! Però has d'anar a un lloc on no tinguis ocasió de pecar. No es pot portar el paquet de tabac a sobre. Perquè a mi em passa igual, jo vaig estar a Londres ara per tancar l'exposició de la Architectural Association i no vaig parar. Tornant a la pregunta, jo penso que d'alguna manera he aconseguit ser impermeable als egos aliens. Jo de petit havia jugat al carrer, i jugant al carrer, als carrers que hi havia a Granollers abans, jugaves amb el fill del que treballava a la Caixa, amb el fill de la prostituta del barri, amb el fill del mecànic, amb el Pep Bou que ara fa bombolles de sabó, etc. I aquest jugar al carrer et dona una certa proximitat humana, i el que valors no depèn de la classe social de la gent, sinó que tot plegat es molt més transversal.

CO. La teva actitud potser sí, però i la dels altres? Aquestes estrelles internacionals amb les quals treballes ara com Renzo Piano, responen?

CF. Treballar amb Alejandro Zaera, Patxi Mangado, Benedetta Tagliabue, Enric Ruiz Geli, Frederic Amat, ara els internacionals...

TC. Deu n'hi dó. M'esta agafant por, perquè no m'ho havia plantejat mai. Renzo Piano ha sigut molt humà quan m'he trobat amb ell. També estic fent mostres per David Chipperfield, per uns habitatges d'alt standing tocant a Hyde Park. No hi ha res segur, però hi estem treballant.

I una altra cosa que em fa moltíssima il·lusió, més pel que representa, en el sentit d'anar sumant coses, que per l'encàrrec en si, és que estic estudiant una col·laboració per l'ampliació de la Tate Modern. Però no la de Londres, sinó la de St Ives, a Cornwall. I aquí s'ajunta el fet que és un poble de tradició ceràmica, que el gran ceramista anglès Bernard Leach és fill del lloc... L'arquitecte de Londres que va guanyar el concurs em va trucar i ens vam veure per parlar-ne. Em volia situar St Ives i explicar-me el context de la ceràmica, i em va dir: "per exemple, hi ha aquesta peça de Bernard Leach..." I li dic: "Espera't un moment". I vaig treure l'iPad on tenia la conferència que vaig fer per la clausura de l'exposició... i on portava la mateixa peça. "Mira, aquesta peça la porto jo també."

Per la clausura de l'exposició, per primera vegada, no vaig voler parlar de projectes, sinó de diferents *inputs* que jo havia tingut al llarg de la meua vida i que em condicionen per entendre els projectes. I entre ells, el pare, coètani de Bernard Leach; els grans ceramistes anglesos; la relació amb orient; la influència que va tenir en el pare la ceràmica xinesa de les dinasties Sung i Ming... i tot això acaba formant una sensibilitat que t'ajuda.

Jo de petit havia jugat al carrer. Aquest jugar al carrer et dona una certa proximitat humana, i el que valors no depèn de la classe social de la gent, sinó que tot plegat es molt més transversal.

CF. Hi ha un tema que jo trobo molt interessant, que és aquest trinomi que es dona en molts intel·lectuals i professionals, però que en el teu cas és especialment clar, d'artista, artesà i tècnic. Hi ha un component artístic en la teva feina, una condició essencialment artesana, i al mateix temps una estratègia d'anar incorporant noves tecnologies.

TC. A mi m'enganxa moltíssim aquesta barreja. En aquest sentit, el projecte de Villa Nurbs, d'Enric Ruiz Geli, m'interessa especialment per la possibilitat de barrejar tecnologia i manualitat.

CO. És clar, perquè allà hi ha control numèric però aplicat manualment. És molt gràfica la imatge vostra de l'estudi amb cada peça col·locada sobre el seu motlle.

TC. M'agrada servir-me de tota la tecnologia que tinc a l'abast. Per mi la diferència entre artesanía i art és el discurs que hi ha en el que un fa.

▲ Toni Cumella al seu taller

CF. Jo penso que quan assumeixes uns determinats riscos intel·lectuals és quan l'artesanía passa a ser art.

TC. Sí, quan tires per aquí, per una voluntat. A mi em costa molt dir que sóc un artista. No m'interessa definir-me, m'és ben igual, millor que ho facin els altres. Hi ha un article que va fer fa molts anys l'Oscar Tusquets. Amb l'Oscar anàvem treballant, i jo em pensava que em coneixia menys. Però va escriure un text que deia "l'artista que millora les idees" i em comparava una mica, salvant totes les distàncies, amb Fortuny, Mariano Fortuny Madrazo. És un text que al final m'ha anat definint al llarg dels anys.

CF. Precisament ahir vaig tornar a veure la capacitat de l'Oscar, de transmetre a través de l'exposició de Dalí a París, que si bé potser no és gloriosa quant al muntatge, si que hi ha alguns punts...

TC. Clarividents.

CF. Sí, de lucidesa de l'Oscar, aquesta capacitat que té de llegir determinades coses, com per exemple la teva obra.

TC. Sí, moltes vegades no és voluntari, són coses que t'han entrat per la pell.

CO. I a part de Villa Nurbs, que és un projecte que cites sovint, en quines altres ocasions has pogut assumir aquest risc intel·lectual de què parlavem?

TC. A la piscina m'he llençat sempre d'una manera o altra. Quan va faltar el pare vaig tenir, o em vaig buscar, la sort de contactar a través de Cristian Cirici amb l'estudi PER, i l'estudi PER són els que van permetre que jo cregués que em podia guanyar la vida amb l'arquitectura, amb la ceràmica per l'arquitectura. Això és una dada que m'agrada molt citar perquè és el meu origen. A través del Cristian vaig conèixer el Pep Bonet, el Lluís Clotet, l'Enric Steegmann... i un dia l'Oscar Tusquets corria per allà, i és curiós com em va conèixer. Em diu "escolta, m'han dit que fas tot això, per què no m'ho has dit?" I li vaig dir: "perquè si t'hagués trucat no m'hauries rebut." "Home, no fotis!" "Però m'hauries rebut o no m'hauries rebut?" I em contesta: "home, potser no". "Doncs així m'ho he estalviat." No n'he sapigut mai d'anar amb una carpeta a veure ningú.

M'agrada servir-me de tota la tecnologia que tinc a l'abast. Per mi la diferència entre artesanía i art és el discurs que hi ha en el que un fa.

CF. Has dit en un determinat moment "quan va faltar el pare", i això ens porta a un altre tema clau. L'avi, el pare, el fill... Com allò tan maco que deia Ignasi Solà-Morales, que l'arquitectura es trasmet de pares a fills, en el teu cas és literal. Hi ha una continuïtat, tot i que cadascun ha fet un desenvolupament en el món de la ceràmica molt singular...

TC. Es que són com tres oficis. L'avi era fill de Breda i feia ceràmica per anar al foc, olles i cassoles. El pare volia ser escultor, a casa no hi havia mitjans i va fer servir la ceràmica per fer el que volia fer, l'obra d'autor, i tenia un taller que li permetia una certa producció però sempre mantenint la independència econòmica... ell va ser un *freelance* sempre. El taller li permetia ser lliure, amb tota la complexitat que vol dir ser lliure. Llavors aquesta petita producció que hi havia, jo la vaig agafar com a base per dedicar-me a l'arquitectura. Cada generació ha sigut diferent; el primer forn es de 1880. Ara el meu fill està amb mi i no sé què farà... És com una esponja, i a vegades sembla que no hi sigui però hi és. Com més deixo més agafa, i jo com que ja estic còmode amb que ho agafi tinc llibertat per fer altres coses. I ara mateix estem en aquest punt. Ell encara no innova, encara no busca camins... tot just està solidificant aquesta època interessant que estem vivint.

▼ Exposició Universal d'Aichi (Japó), amb Alejandro Zaera Polo

▲ Peces per Villa Nurbs, amb Enric Ruiz Geli i Frederic Amat

CF. Està desenvolupant un aprenentatge...

TC. Amb el meu fill ens entenem molt bé perquè, per exemple, ens agrada a tots dos la muntanya. La muntanya alta, diguem, el Pirineu, i de petit volia venir. I jo li deia "escolta, si vols venir vine, però jo no sóc ton pare. Si tens set beus i si tens fred t'abrigues." I a la feina fem el mateix: no parlem mai de casa. Si no és una alegria, o un problem molt greu, ho evitem.

CF. On estableixes aquesta línia separadora tan difícil en la nostra feina? Com separen l'àmbit més creatiu, les relacions professionals, etc., amb el teu territori privat? Amb la muntanya?

TC. La muntanya com a mínim és el meu psiquiatra. Hi ha un moment en què he d'escapar. I cada dijous jugo a bàsquet amb gent amb la qual no ens uneix res més que el bàsquet. I això es un contrapunt.

CO. Què significa la teva recent exposició a la Architectural Association?

TC. Ara mateix és com si m'haguessin donat un òscar. Un cop a l'esquena. A més a més fa cinc anys es van presentar al taller, i els vaig atendre com atenc a tothom. I quan van ser fora vaig entrar al google a veure qui eren...i em van caure els pantalons a terra. Però la primera vegada que els vaig atendre ho vaig fer anònimament. I l'any següent ja em van proposar el workshop al taller, i ja fa quatre anys que el fem. El segon any jo li vaig dir al Christopher Peers: "estic en un moment de canvi constant, i em faria molta il·lusió que em fessis un text de com em veus tu i de com entenem els projectes des de fora". I l'any següent va venir i em va dir: "no t'he fet el text perquè hem pensat que fariem una exposició a la AA". I m'agrada molt que les coses esdevinguin d'aquesta manera.

CF. També ajuda que sigui una relació de temps. Les coses cauen soles. No les busques.

TC. I quan va morir el pare, mai vaig fer servir el seu nom per obrir per obrir una porta. Mai. Mai vaig voler ser "fill de". Sempre vaig voler saber que les coses les feia per mi i no per ser fill de qui sóc. I vaig voler anar-me trobant. La primera trobada amb el Cristian Cirici va ser perquè una constructora va demanar unes peces que em van arribar i vaig dir: "això és de taula de dibuix, això no és de ceràmica", i llavors el vaig trucar. És clar, aquí també ajuda ser fill d'Alexandre Cirici i d'Antoni Cumella, no ho vull pas negar, però el missatge va ser molt neutre: m'ha arribat això a les mans i a veure si en podríem parlar. Una altra fita a la meva trajectòria va ser l'Enric Miralles.

CO. Com el vas conèixer?

TC. No ho sé, però un dia, me'n recordo que plovia, anàvem pel carrer, per Jaume I, ell anava amb una gavadina. Ens vam creuar i em va dir „t'he de trucar!". „Doncs truca'm". Va ser així. I vam començar a parlar de Diagonal Mar i del Parc dels colors de Mollet.

CO. Parlant d'Enric Miralles i de la vostra posterior col·laboració a la coberta del Mercat de Santa Caterina, on la teva producció va assolir una escala important, entra en joc una certa artesanía industrialitzada. Quan deixes de crear una peça per entrar a formar part de l'engranatge d'una creació global?

TC. A mi el que més m'agrada és quan em crida un arquitecte i em diu: "hem de parlar d'un projecte. Què pots fer?" I li dic: "no sé què puc fer, tu diga'm què vols, sense hipoteques prèvies, i a

Quan va morir el pare, mai vaig fer servir el seu nom per obrir per obrir una porta. Mai. Mai vaig voler ser "fill de". Sempre vaig voler saber que les coses les feia per mi i no per ser fill de qui sóc. I vaig voler anar-me trobant.

veure on arribo". Això és el que m'agrada més, i controlar el desenvolupament del projecte. La part mecànica la porta més el taller, i el factor temps és sinònim de bronca.

CF. Recordo quan et vam proposar fer la peça per la casa AA, seguint una mica la tradició de la tova catalana, de totes les cases dels grans industrials i mecenes catalans, primer va sortir el rombo en relació a tota la geometria de la casa, però finalment va aparèixer una peça buida, que reflectia tot un procés tecnològic, molt condicionat per la mida que tenia... Explica'ns una mica com va anar aquesta voluntat de seguir la tradició, reinterpretar-la...

TC. Encara estem aquí en el Victoria and Albert. Estem exactament en aquest concepte, perquè em demanen un tipus de ceràmica –ho lligo amb la tova catalana que em dius– que es feia a Europa amb argiles de colors, no amb esmalt, amb els

que es feien aquells paviments de flors. I ara el que volen fer és un paviment públic que sigui, en comptes d'esmalt, que es desgasta, doncs fer-ho amb una pasta completament blanca, gairebé porcel·lana, i les juntes omplir-les amb aquesta mateixa colorejada i tenyida. La recuperació d'aquesta tecnologia, d'aquesta tradició que es feia a Europa, que està desapareixent, la volem reposicionar en un context totalment contemporani però mantenint les arrels. En això i en la tova de la casa AA arriba un moment en què és com si tu mateix fossis fang. Hi ha alguna cosa que es va adquirint. Et deixes portar pel procés: una peça massissa és molt pesant, i l'has d'alleugerir. I quan apareixent el forats apareixen noves possibilitats... La forma sempre té a veure amb la matèria. És el guió...

CO. I amb la geometria.

CF. Imaginem que aquesta és la darrera pregunta: i a partir d'ara, què?

TC. Vaig en una taula de surf i procuro no caure. Mai he aspirat a res ni he renunciar a res. El futur és incert i no el pots preveure, i si et poses un llistó determinat acabes sent un amargat. Només es pot caminar „a partir de". Una cosa que em va fer molta gràcia el dia que la vaig pensar va ser que tu vas tirant d'una manera banal i en un determinat moment penses en una cosa; quan has pensat aquella cosa, mai més pots fer veure que no l'has pensat... és bestial el que et compromet el simple fet d'haver pensat en un moment... ja no ets el mateix. Això em fa un respecte enorme.

▼ Parc Diagonal Mar, amb Enric Miralles

